Dejana Radovanović-Šarenac*

Претходно саопштење

UDK070:004.738.5

SPECIFIČNOSTI ONLINE NOVINARSTVA

Specificity of online journalism

Abstract: *New changes in the electronic communication was carried out by a large impact on changes in human behavior and every social sphere in last twenty years of new technological era. The issues dealt with by this paper relates to the fundamental changes posed by online journalism in relation to traditional forms of communication and placement of information and whether and how much it can be a threat to their possible „closure“. This kind of journalism relies on the classical principles of journalism, but in term of genre it introduces innovations, trying to be socially responsible, gives priority to audiences, and not profit and gives a significant contribution to creating a more objective picture of the world.*

Key words: *online journalism, Internet, media, principles of journalism, citizen journalism*

Apstrakt: *Nove promjene u elektronskoj komunikaciji izvršile su veliki uticaj na promjene u ponašanju čoveka i svih sfera društva u zadnjih dvadesetak godina nove tehnološke ere. Problematika kojom se bavi ovaj rad odnosi se na suštinske promjene koje sa sobom donosi online novinarstvo u odnosu na tradicionalne vidove komuniciranja i plasiranja informacija i da li i koliku prijetnju predstavlja njihovom eventualnom „gašenju“. Ovaj vid novinarstva oslanja se na klasične novinarske postulate, ali u žanrovskom smislu uvodi novitete, nastoji da bude društveno odgovorno, daje primat publici, a ne profitu i daje značajan doprinos kreiranju objektivnije slike svijeta.*

Ključne riječi: *online novinarstvo, Internet, mediji, postulati novinarstva, građansko novinarstvo*

Uvod

Razvojem informatičke i komunikacijske tehnologije svijet je postao jedinstveni sistem, a veza između dva subjekta u različitim dijelovima svijeta nerijetko se ostvaruje u roku od nekoliko sekundi. Promjene koje su uslovljene ekspanzijom novih tehnologija su najočiglednije kada su u pitanju načini komunikacije, a mogu

* Novinar Radio-televizije Republike Srpske

se posmatrati i kao krajnje pozitivne i kao krajnje negativne. Pojava Interneta, kao i njegovo ubrzano širenje izazvali su temeljnu transformaciju medija, njihove politike, strukture i prenošenja informacija auditorijumu, ali i značajnu promjenu same novinarske profesije. Mnogi autori smatraju da su temelji tradicionalnog novinarstva pojavom ovog medija uzdrmani iz korijena, a značajno je i promijenjena i percepcija poruka i vrijednovanje istih.

Da bismo iznijeli sve specifičnosti online novinarstva, posmatraćemo ga kroz prizmu tradicionalnih medija (štampe, televizije i radija), odnosno njegove prednosti i nedostatke u odnosu na klasične vidove informisanja. Internet se i dalje posmatra kao Novi medij, iako je u masovnoj upotrebi već više od dvije decenije, naročito sa pojavom Web 2.0 (početkom XXI vijeka). Međutim, sa njegovim razvojem, ali i razvojem tehnologije uopšte, tekla je i transformacija štampe, TV i radija, s obzirom da su često pri prenošenju informacija korišćeni elektronski izvori. Internet pruža mogućnost „spajanja“ svih tradicionalnih medija - teksta, slike, zvuka, video zapisa, ali on predstavlja i mnogo više od toga, što mu svakako daje prednost u odnosu na ostale oblike informisanja.

Pojaва online novinarstva uslovila je i afirmisanje građanskog ili javnog novinarstva, koje ima za cilj ne samo informisati javnost, već je i formirati.

Pojmovno određenje i razvoj online novinarstva

Online novinarstvo podrazumijeva prenošenje informacija putem Interneta u obliku teksta, zvuka slike i najrazličitijih multimedijalnih zapisa. Internet je globalna mreža međusobno povezanih kompjuterskih mreža koja pruža trenutnu i decentralizovanu mogućnost globalnog komuniciranja. Zahvaljujući ovom mediju, plasiranje informacija je daleko brže i jednostavnije nego što je to slučaj kod tradicionalnih medija, naročito štampanih. Kompjuter, odnosno pristup Internetu, uveliko olakšava novinarima pristup informacijama, izvorima, dokumentaciji, skraćuje vrijeme slanja poruka, omogućava interakciju sa publikom. Online novinarstvo u potpunosti mijenja postojeći medijski svijet i njegovo okruženje.

„Tokom 1992. godine *New Mexico Tribune* započeo je sa online izdanjem, a gotovo u isto vrijeme i *Chicago Tribune*, a zatim i *St. Louis Post Dispatch* i *Charlotte Observer*. Iste godine svoju web stranicu pokreće i CNN. Već u 1994. godini novinari u većim redakcijama otvarali su svoje prve e-mail adrese i uživali u brzini elektronskog dopisivanja. Direktori i urednici magazina prvi su iskoristili prednosti weba, prekidajući dotadašnju tradiciju tiskanja u papirnatom izdanju, pojavljujući se online, sa boljim tehničkim karakteristikama teksta i slike. U tim godinama svoje stranice i online izdanja pokreću *Associatet Press*, *New York Times*, *Los Angeles Times*, *Daily Telegraph* i *USA Today*. Osim web inačica papirnatih izdanja novina, svoj elektronski dnevnik bez papirnate inačice pokreće novinska kompanija *Nando Times*.“¹

¹ Osmančević, E., *Demokratskost www- komuniciranja*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Sarajevo, 2009., str. 19.

Iako mnogi predviđaju veoma skori nestanak štampanih medija, to nije vjerovatno, s obzirom da tokom istorije nijedan medij nije potpuno nestao, ali ukoliko se ne bi prilagodili nadolazećem tehnološkom razvoju, postali bi prvenstveno sadržajem drugih medija, ali to ne znači da bi počeli da gube uticaj, niti da finansijski propadaju.

„Sredinom 1990-ih stotine novina i publikacija imale su svoja online izdanja u Americi, a krajem devedesetih bilo je sasvim jasno da su najviše inovacija u oblasti „novih medija“ željeli predvoditi magazini. U tome nisu zaostajali ni elektronski mediji, iako nisu bili motivirani kao printani, jer još nije bio razvijen u dovoljnoj mjeri softver koji bi omogućio postavljanje i korištenje zvuka i žive slike na web-u na način kako se to čini danas. Ipak, krajem 1996. godine preko četiri stotine televizijskih kuća i hiljadu i dvjesta radiostanica izradilo je web stranice.“²

Prve online novine, koje su se zadovoljavale time da budu samo elektronska kopija štampanog izdanja, veoma brzo su zamijenjene potpuno samostalnim web stranicama i portalima, sa vijestima, izvještajima, člancima, priložima i sadržajima, čije je ažuriranje bilo znatno češće i brže, nego što je to slučaj sa štampanim izdanjima, ali i elektronskim medijima.

Pisanje za Web- faktografski žanrovi

Osnovni temelj novinarstva je izvještavanje o događajima. Prikupljanje i provjera podataka osnovni su poslovi svakog novinara. Podaci mogu stići iz mnoštva izvora: agencija, službi za odnose s javnošću pri različitim institucijama i organizacijama, građana, a posljednjih godina, ravnopravno sa njima, i Interneta. Pri pisanju tekstova namijenjenih publici na Web-u, potrebno je pridržavati se istovjetnih kriterijuma koji važe za pisanje u štampanim, ali i usmeno prenošenje informacija putem elektronskih medija. Dakle, „dobro pisanje“ podrazumijeva sedam kriterijuma (tzv. 7C): tačnost, dosljednost, konciznost, konkretnost, jasnoću, koherentnost i kreativnost. Značajan događaj prvo se predstavlja viješću, kao temeljnim oblikom novinarskog izražavanja, pa tek nakon toga izvještajem, člankom, komentaron, intervjuom ili nekim drugim žanrom.

Kada je riječ o informisanju na Internetu, čitaoci cijene autore koji su kratki i jasni, koji sa što manje riječi daju konkretan prikaz događaja. Takođe, navođenje izvora doprinosi vjerodostojnosti, a proširivanje teksta linkovima daje mogućnost kontekstualnog povezivanja i ukazuje na to da novinar nastoji dati i širu sliku, ukoliko je korisnik zainteresovan za dalje istraživanje. Upravo mogućnost istraživanja o nekoj temi koja nas zanima, pronalazak različitih izvora, iznošenje mišljenja „na licu mjesta“, direktno povezivanje sa autorom i niz drugih alata koje nam nude web stranice, portali, blogovi, čine Internet najzanimljivijim medijem, kako mlađoj, tako i starijoj populaciji. Paul Bradshaw je u svom blogu o online novinarstvu kao jedan

² Ibid., str. 19, 20.

od njegovih principa naveo „skeniranje“. Naime, on smatra da većina korisnika na Web-u sadržaje ne čita pažljivo, već ih „skenira“, odnosno „prelaze pogledom preko teksta u potrazi za određenom informacijom“.³ Online vijesti nude više tehnika koje pomažu lakšem „skeniranju“ vijesti, a neke od njih su: jasni, nedvosmisleni naslovi, priča sažeta u uvodu, međunaslovi, hiperlinkovi, označene ključne riječi.

Principi online novinarstva

Online novinarstvo je značajan dio svjetske novinarske „industrije“ i kao takvo ima svoje specifičnosti. Usko je povezan sa tradicionalnim medijima, međutim, njegovi radni kodeksi su nešto drugačiji, u sebi integriše sve forme kojima tradicionalni mediji prenose informacije, te ima posebnu tehnološku strukturu. U pomenu tom blogu, Bradshaw navodi šest osnovnih principa online novinarstva: konciznost, prilagodljivost, skeniranje, interaktivnost, zajednica i razgovor.

Kada je riječ o *konciznosti*, ona se odnosi kako na tekstove, tako i na audio i vizuelne sadržaje. *Prilagodljivi* moraju biti i novinar i sadržaj koji nudi korisnicima. Novinar mora biti medijski stručnjak u svim oblastima koje nudi web, odnosno različitim načina predstavljanja sadržaja, čija prilagodljivost se prvenstveno odnosi na mogućnost objavljivanja u različitim medijima i korišćenja u različite svrhe. „U knjizi „Online novinarstvo“ koju je objavio 2001. godine, Jim Hall tvrdi da je u eri Interneta *interaktivnost* jednako važna kao i ključne vrijednosti novinarstva - nepristranost, objektivnost i istina. Interaktivnost je glavna promjena koja se u novinarstvu desila sa razvojem Interneta. Dok su štampa, radio i TV industrija kontrolu prepustale izdavačima i novinarima, onlajn novinarstvo se izlaže riziku ako pokuša da kontroliše ljude.“⁴ Interaktivnost podrazumijeva dvosmjernu komunikaciju, prvenstveno prepuštanje kontrole korisniku, odnosno njegovo učestvovanje u kreiranju medijskih sadržaja. *Razgovor* i *zajednica* su usko povezane: svaki urednički plan koji uključi samo jedno ima problem ako ne uzme u obzir i drugi dio. Razgovor vodi do zajednice, a s druge strane, teško je započeti razgovor bez zajednice.⁵

Online i klasično novinarstvo

Kaže se da mediji „ne trpe“ jedni druge i da je među njima uvijek prisutna borba za primat na medijskoj sceni. Mnogi su pojavu Interneta shvatili i kao pitanje opstanka „starih“ medija. Kada se poredе tradicionalni mediji i Internet, odnosno klasično i online novinarstvo, potrebno je posmatrati njihove prednosti i mane i na osnovu toga utvrditi sličnosti i razlike. Najznačajnije je suštinski ih ne suprotstavljati, već uvidjeti kakve nove mogućnosti i izazove Internet donosi tradicionalnim

³ <http://www.media.ba/mcsonline/bs/tekst/osnovni-principi-online-novinarstva-skeniranje>

⁴ <http://www.media.ba/mcsonline/bs/tekst/osnovni-principi-online-novinarstva-interaktivnost>

⁵ <http://www.media.ba/mcsonline/bs/tekst/osnovni-principi-onlajn-novinarstva-razgovor>

medijima, novinarskoj profesiji i samoj publici. Idealna koncepcija poimanja online novinarstva mogla bi biti ta da se ono posmatra primarno kao integracija svega onoga što nam nude klasični mediji, sa dodatkom onoga što donosi Internet.

Jedna od ključnih karakteristika online novinarstva, kojom se značajno razlikuje od klasičnog novinarstva je *hipertekstualnost*, koja se odnosi na kontinuirano postavljanje tekstova na Web i njihovo povezivanje (linkovanje) sa drugim tekstovima (izvorima). Multimedijalnost (preplitanje teksta sa slikom, zvukom, videom) i konvergencija (tekstualna vijest može biti ilustrovana video ili audio prilogom) su zajedničke Internetu i televiziji. Kada je u pitanju arhiviranje, danas i tradicionalni mediji svoje podatke prebacuju u elektronski format i formiraju sopstvene baze podataka. Značajne razlike između ova dva vida novinarstva se ogledaju i u nedostatku zakonodavstva i neadekvatnoj zaštiti autorskih prava.

Prednost online medija ogleda se i u mjerljivosti broja korisnika, smanjenih troškova produkcije vijesti, smanjivanja broja posrednika. Posljednjih godina došlo je konvergencije u redakcijama, kako u tradicionalnim, tako i u online medijima. To je dovelo do poboljšanja novinarskih sadržaja, dosljednijeg uređivačkog fokusa, efikasnijeg funkcionisanja moderne redakcije. To je sistem upravljanja redakcijom kojim se smanjuju troškovi i štede resursi, jača ime kuće i otvaraju nove mogućnosti sticanja prihoda. Konvergencija se odnosi i na to da osoba koja radi u redakciji bude i novinar, i snimatelj i montažer.

Tradicionalni mediji u prosjeku više od 80 odsto prihoda ostvaruju od prodavanja oglasnog prostora, dok je vrijednost internet reklama u proseku 90 odsto manja. Jedan od problema s kojim se suočavaju tradicionalni mediji je pad prihoda od njihovih matičnih publikacija (ili programa) i migracija korisnika informacija na Internet.

Klasične medije ugrožavaju i društvene mreže i blogeri, koji su, koristeći nepovjerenje u medije, preoteli medijski prostor i kreirali sasvim novu kategoriju „građanskog novinarstva“.

Грађанско новинарство

Грађанско или јавно новинарство се као покрет јавља 80-их година XX vijeka kao odgovor na krizu javnog komuniciranja i poručuje novinarima da izađu iz svojih konvencionalnih okvira i postanu sudionici u oporavljanju javne sfere. Za razliku od klasičnog novinarstva, čiji je primarni zadatak informisati javnost, građansko novinarstvo ima zadatak da formira javnost. Грађанско новинарство podrazumijeva to da ljudi koji nemaju profesionalno novinarsko iskustvo, sami učestvuju u sakupljanju informacija, izvještavanju o njima, kao i o njihovom analiziranju i da taj način doprinesu pouzdanom, tačnom i nezavisnom informisanju koje podrazumijeva svako demokratsko društvo. Оно грађане покушава pretvoriti u aktivne sudionike javne rasprave, pomoći zajednici da pristupi aktivnom rješavanju svojih problema, a ne da o njima bude samo informisana.

„Na Mreži svako može da učestvuje u konstituisanju informacija, što utiče na pojavu mnoštva različitih informacija čija je istinitost, objektivnost i dobrotomernost pod velikim znakom pitanja. Neselektivno i samoinicijativno slanje poruka Mrežu pretvara u konglomerat komunikatora koji su istovremeno i primaoci i pošiljaoci poruka. Kontrola ovih informacija je vrlo otežana i za sada neuspešna na globalnom nivou.“⁶

Trend građanskog novinarstva počinje naglo da se razvija poslije 2002. godine, sa ubrzanom ekspanzijom Interneta i stvaranja blogosfere. Građani reporteri se ne bave ovakvom vrstom novinarstva zato što im je to posao, već zato što na taj način žele da poboljšaju društvo. Građansko novinarstvo predstavlja osnovu demokratije, koja podstiče građane da aktivno učestvuju u socijalnim procesima i društvenim pitanjima. Informacije stvaraju građani i distribuišu ih uz pomoć mobilnih telefona, kompjutera itd.

Građansko novinarstvo, kojeg su digitalne tehnologije napravile univerzalno pristupačnima, postalo je važan dio sadržaja i tradicionalnih medija - kako javnih, tako i komercijalnih. Postalo je važna dopuna i korekcija službenih izvora informacija, bitno pomagalo za kreiranje realne i objektivne slike svijeta.

Društvene mreže ne predstavljaju budućnost komuniciranja, one su sadašnjost koju treba prihvatiti i iskoristiti. Mogućnost da objavljujemo tekstualni, audio i video materijal sa nekog događaja, a da on dođe do velikog broja ljudi, nismo imali sve dok veliki broj ljudi nije počeo da koristi društvene mreže. U nekim situacijama, medijima je jedini izvor učesnik ili očevidac nekog događaja koji će komunicirati preko Facebook-a, Twitter-a ili nekog drugog kanala.⁷

Otako je Internet postao nezaobilazan alat svakog novinara, traje polemika o tome koliko je preporučljivo da se oni oslanjaju na podatke sa Web-a. Vjerodostojnost i istinitost informacija bi trebalo da budu imperativi u izvještavanju, ali je problem u tome što veliki broj podataka i članaka na Web-u nije autorizovano i provjerljivo. Neka od osnovnih pitanja koje novinar može da postavi sebi pre nego što odluči šta će sa tom informacijom su: koliko je ona važna, koliko je proverljiva i koliko je hitna. Takođe, na društvenim mrežama je moguće otvarati lažne profile i plasirati lažne podatke o sebi i drugima. Imajući sve ovo u vidu, bilo bi jedino prihvatljivo društvene mreže koristiti kao komplementarne izvore informacija, ne samo zbog velike dobiti od njihovog korišćenja, nego i zbog nesagledivog gubitka usljed njihovog ignorisanja.

Zaključna razmatranja

Sve veći broj novinara u svijetu koristi kompjutere pri istraživanju, izvještavanju i prezentaciji. Iako su tradicionalni mediji još uvijek dominantni izvori informisanja, posljednjih decenija je primijetno pomijeranje publike ka online medijima.

⁶ Tapavički-Duronjić, T., *Internet i komunikacija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Sarajevo, 2006., str. 66-67.

⁷ <http://mimapopovic.wordpress.com/2010/02/09/drustveni-mediji-kao-izvor-informacija-2/>

Web je smanjio gledanost televizije, a broj čitalaca online izdanja novina i magazina je u porastu u odnosu na broj čitalaca štampanih izdanja, a kao najčešći razlog tome je dostupnost, ažurnost i skoro besplatan pristup sadržajima, kao i mogućnost davanja direktnog feedbacka. Iako često osporavano od strane novinara tradicionalnih medija, online novinarstvo dobilo je svoju potvrdu 2006. godine, otkada ima pravo da konkuriše za Pulicerovu nagradu.

Mnoga pravila koja važe u tradicionalnom novinarstvu, ne bi smjela da se izgube iz vida kada je u pitanju i online novinarstvo. Internet izdavači i novinari moraju biti jako pažljivi da u budućnosti adekvatno iskoriste prednosti koje im pruža ovaj praktični medij, a da pri tome ne podlegnu iskušenju zloupotrebe slobode izražavanja i na taj način potkopaju stečeni integritet.

Literatura

Charity, A., *Doing Public Journalism*, New York, Guilford Press, 1995.

Osmančević, E., *Demokratskost www- komunikiranja*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Sarajevo, 2009.

Tapavički-Duronjić, T., *Internet i komunikacija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Sarajevo, 2006.

Ward Mike, *Journalism Online*, Focal Press, Woburn, 2002.

Internet izvori

1. www.media.ba
2. www.mediaonline.ba
3. www.onlinejournalismblog.com
4. mimapopovic.wordpress.com